

11 september 2023

Aan de heer (hier gewist) en mevrouw (hier gewist)

Beste (hier gewist) en (hier gewist),

Hartelijk dank voor de uitnodiging om kennis te maken met jullie, vooral met Maarten als nieuwe beleidsmedewerker en contactpersoon namens het ministerie van OCW.

Fijn dat jullie met ons in gesprek willen gaan over het voorgenomen proefproject voor gecombineerde peuter- en kleutergroepen. Men wil het effect onderzoeken op de ontwikkeling van jonge kinderen. Dat komt overeen met onze wens om jonge kinderen voorwaardenscheppend onderwijs te geven dat uitgaat van hun individuele ontwikkeling.

De WSK laat met meer dan 5000 leden al meer dan 10 jaar een belangrijke stem horen, vanuit de praktijk van dit moment. De groep heeft oog voor de toekomst en kijkt terug op het verleden om beter te kunnen begrijpen hoe de huidige crisis heeft kunnen ontstaan. En vooral: hoe die crisis zo spoedig mogelijk op maatschappelijk én wetenschappelijk verantwoorde wijze is op te lossen.

Hieronder volgt een korte verhandeling met de motivatie en mogelijke praktische uitvoering. Onze visie is gestoeld op empirisch wetenschappelijk onderzoek en de kennis en ervaringen van duizenden leerkrachten van jonge kinderen. De verhandeling draagt bij aan de wens van de minister om handvatten te krijgen voor het voorkómen van leerachterstanden binnen het gehele vervolgonderwijs.

Hieronder is een concept te lezen van het plan dat wij voor ogen hebben en waarover we graag in gesprek willen gaan. We willen echter ook graag aansluiten bij huidige plannen van het ministerie¹ en onze expertise delen, om daarmee op één lijn te komen.

¹ Zie met name de brief van de regering aan de Tweede Kamer van 4 juli jongstleden ([Kamerbrief over de start van Programma Ontwikkeling jonge kind | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)). Terecht schrijft de regering: 'De manier van leren van jonge kinderen is, gezien de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkelfase waarin ze zich bevinden, significant anders dan die van oudere kinderen' (p.2).

In aanvulling daarop wijzen we erop dat er tussen gemiddeld 3,5 en 8,5 jaar drie kwalitatief verschillende ('significante'), zich op en uit elkaar ontwikkelende psychologische structuren (kortweg 'fasen') zijn, namelijk '... → oudere peuter → kleuter → jong schoolkind → ...'.

De term 'achterstand' (vier keer in de brief) is slechts een inferentieel-statistisch begrip en geen empirisch ontwikkelingspsychologisch of onderwijskundig begrip. Namelijk: bekeken vanuit voornoemde ontwikkelingslijn heeft een kind dat bijvoorbeeld al met 4,5 tot lezen komt ('op het leesdomein een jong schoolkind is') geen voorsprong, maar is het een vroegleesrijp kind; en een kind dat pas met 7,5 jaar tot lezen komt ('op het leesdomein een jong schoolkind is') heeft geen achterstand, maar is een laat leesrijp kind.

Terecht wijst de regering op het belang van goede leerkrachten ('directe, hoogwaardige interactie met volwassenen'; p.2). Bekeken vanuit de psychologische ontwikkeling van het kind begeleiden leerkrachten die ontwikkeling en brengen zij die niet op gang en houden zij die niet gaande, zoals helaas wel wordt gedacht.

Namens de kerngroep van de WSK,

Laurentine van den Brink

Esther Meima

Ewald Vervaet

P.S. Drs. M.L.J. Paul en Prof.dr. R.H. Dijkgraaf

=====

Preconcept voor het proefproject

Ontwikkelingvolgend en voorwaardenscheppend onderwijs

Er is ons geen recent onderzoek bekend waarin het onderwijs aan kleuters wordt beschreven. Wij kennen alleen de beschrijving in de wet op het kleuteronderwijs van 1955. Deze wet doet recht aan de kleuter en zijn ontwikkeling. Het leren van een kleuter onderscheidt zich van dat van het jonge schoolkind, want een kleuter leert door te spelen en niet door leren via instructie. Dit gegeven vraagt dan ook om een andere aanpak dan het leren van een schoolkind. Destijds verzorgde de KLOS een opleiding die voldeed aan die wet. In 1985 en in de jaren erna is de specifieke aandacht voor kleuters en de kennis over hoe zij begeleid dienen te worden, langzaam opgedroogd. De huidige pabo-opleiding voorziet niet in het overbrengen van de benodigde kennis, die noodzakelijk is voor professionalisering van leerkrachten van het jonge kind. Ze is te veel gericht op het leren leren van de cognitieve vakken dat vanaf groep 3 plaatsvindt. Dat wat daar noodzakelijkerwijs aan vooraf dient te gaan, wordt verwaarloosd, met alle gevolgen van dien.

Nu het onderwijsgebouw bezig is in te storten, volgens ons goeddeels door de slechte basis en onvoldoende theoretische en praktische kennis, dringt de WSK aan op een proefproject waarin ontwikkelingvolgend en voorwaardenscheppend onderwijs centraal staat zodat kleuters weer optimaal kunnen leren. Ook het onderwijs aan kinderen in de groepen 1-4, waarvan velen geen kleuter meer zijn, dient ontwikkelingvolgend te blijven.

Een belangrijk deel van de oplossing van de onderwijscrisis ligt in het investeren in de jonge jaren van een kind om via voorwaardenscheppend onderwijs de ontwikkeling te begeleiden van de vermogens, die nodig zijn om van binnenuit tot de basisvaardigheden lezen, rekenen en schrijven te komen.

In de huidige dominante manier van onderwijs geven zet het Nederlandse officiële onderwijsbeleid in op training in en vroeg aanleren van letters en cijfers, maakt het gebruik van het EDI-instructiemodel, focust het op cognitieve processen die er bij kinderen die vroegtijdig onderwijs krijgen, per definitie nog niet zijn (wat binnen EDI- en ander DI-onderwijs herhaald aanbod van de leerstof tot een noodzaak maakt) en zet het in op de executieve functies. Helaas is dit niet de manier waarop jonge kinderen kennis verwerven en zich ontwikkelen.

Jonge kinderen leren namelijk door beweging en spel, door doen en ervaren, door nieuwsgierigheid, experimenteren, gissen-en-missen, alleen of samen met de andere kinderen. Zij hebben geen externe aanmoediging nodig, omdat ze intrinsiek gemotiveerd zijn. En ze genieten van het herhalen van wat ze van binnenuit beheersen, en oefenen een vaardigheid net zo lang tot ze die zich eigen hebben gemaakt.

Opzet

De basis van dit proefproject is het volgen en begeleiden van de ontwikkeling van de kleuter tot schoolkind in hun persoonlijke psychologische ontwikkelingslijn '... → oudere peuter → kleuter → jong schoolkind → ...', die in empirisch onderzoek houdbaar blijkt te zijn.²

De ontwikkeling wordt bijgehouden door observaties en indien nodig gemeten in termen van de psychologische structuren waar de termen 'oudere peuter', 'kleuter' en 'jong schoolkind' voor staan.³ Psychometrische instrumenten⁴, Directe Instructie⁵, onderwijs op basis van Vygotskij's zone van de naaste ontwikkeling en andere trainingen worden niet gebruikt.

Aan het proefproject doen bijvoorbeeld 30-60 basisscholen of IKC's vrijwillig mee. Zij ontvangen hiervoor een vergoeding.

Bij de 30-60 instellingen is vrij spel vóór de fase van het jonge schoolkind de leidraad. In het vrije spel ontwikkelen peuters en kleuters zich optimaal en komen zo van binnenuit tot de schoolse vaardigheden lezen, schrijven, rekenen, burgerschapsvorming. De WSK kent scholen die reeds op deze wijze werken. Feitelijk vormt vrijwel het hele overige onderwijs aan het jonge kind binnen basisscholen en IKC's de controlegroep, maar desgewenst vormen 30-60 basisscholen en IKC's die met Directe Instructie of onderwijs op basis van Vygotskij's zone van de naaste ontwikkeling werken een uitdrukkelijke controlegroep.

Deze 30-60 instellingen vormen een afspiegeling van het basisonderwijs als geheel, maar hebben geen bijkomende problemen zoals een lerarentekort en/of een teveel aan kinderen die het Nederlands niet voldoende beheersen. Het proefproject zal immers wetenschappelijk worden gevolgd en bijkomende problemen verstoren de wetenschappelijke opzet.

² Zie onder meer:

<https://wsk-kleuteronderwijs.nl/doelstelling/>, Voorbeschouwing;
https://wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2017/03/2017_03_15_lobo-en-agendacommissie_DEFINITIEF.pdf, Bijlage.

³ In de geest van uitgangspunt 4 van de uitgangspunten en doelstellingen van de WSK, 'Op wetenschappelijke inzichten gebaseerd kleuteronderwijs' (<https://wsk-kleuteronderwijs.nl/doelstelling/>). Zie ook de noten 4 en 5.

⁴ Psychometrische metingen leveren slechts rekenkundige feiten op en geen ontwikkelingspsychologische en/of onderwijskundige feiten. In een 4-puntsschaal met 0, 1, 2 of 3 punten bijvoorbeeld wijst niets erop dat het antwoord dat 2 punten oplevert, in ontwikkelingspsychologisch en/of onderwijskundig opzicht daadwerkelijk twee keer zo veel waard zou zijn als het antwoord dat 1 punt oplevert. Zie E. Vervaeke, '[Wat zijn metingen in het onderwijs waard?](#)'.

⁵ Zie het negenluik van de WSK over Directe Instructie:

delen 1-3 op <https://wsk-kleuteronderwijs.nl/page/2/?s=directe+instructie>;
delen 4-9 op <https://wsk-kleuteronderwijs.nl/page/1/?s=directe+instructie>.

De loop van het proefproject zou de periode van groep 1-4 kunnen bevatten, maar we verwachten dat het een succes wordt en dat het project doorgetrokken zal kunnen worden naar de groepen 5-8. Basisscholen en IKC's vangen in de groepen 1 en 2 met het proefproject aan en alle nieuwe leerlingen sluiten hier vervolgens bij aan.

Het volgen van de kinderen

De kinderen worden gevolgd in essentiële aspecten van de psychologische ontwikkelingslijn op alle ontwikkelingsdomeinen⁶:

- De sociale ontwikkeling
- De emotionele ontwikkeling
- De taalontwikkeling
- De rekenontwikkeling
- De leesontwikkeling
- De motorische ontwikkeling
- De schrijfontwikkeling

Er wordt objectief, dus op basis van verschijnselen en niet louter naar gedragsmaten, gemeten. Het leerlingvolgsysteem dat wordt gehanteerd maakt slechts gebruik van ontwikkelingspsychologische normen en niet van inferentieel-statistische normen. Het volgt het kind in zijn ontwikkeling en helpt de leerkracht/pedagogisch medewerker inzicht te krijgen in waar het kind zich in deze ontwikkeling bevindt en welke stappen de leerkracht/pedagogisch medewerker kan ondernemen om een uitnodigende omgeving te creëren zodat het kind zelf door middel van intrinsieke motivatie, bewegen en spel in ontwikkeling blijft.

Betrokkenheid van de WSK

Omdat te weinig leerkrachten, waarschijnlijk ook van de 30-60 instellingen die aan het proefproject mee zullen doen, opgeleid zijn in ontwikkelingsvolgend (en wat peuters en kleuters betreft voorwaardenscheppend) onderwijs, beveelt de WSK aan onze brochure van 18 april 2015⁷ van meet af aan in te zetten.

De WSK wordt vanaf het begin in het gehele proefproject betrokken. Dit vraagt om afstemming over de inhoud en de uiteindelijke uitvoering ervan. Dit om het proefproject een maximale kans van slagen te geven.

Het Ministerie van OCW en de WSK stellen samen een concept op voor een opzet en beleggen een aantal regionale bijeenkomsten waar het concept wordt besproken met de leden van de WSK en met de basisscholen en IKC's die inmiddels geïnteresseerd zijn geraakt.

Volgens de WSK zijn die bijeenkomsten een tweesnijdend zwaard: de slaagkans van het project is zo groot als mogelijk; de bijeenkomsten zijn een eerste stap in het werven van 30-60 basisscholen en IKC's die aan het project mee willen doen.

⁶ Op vergelijkbare wijze wordt de ontwikkeling van de spelling van de regelgeleide spellingkwesities 'hand'-'rib', 'boten'-'botten', 'ik landde/rustte', 'jij vindt' en 'wij landden/rustten toen' gevolgd, zodra de kinderen daaraan toe zijn, wat doorgaans in de bovenbouw het geval is. Dit in verband met de verwachting dat het proefproject doorgetrokken zal kunnen worden naar de groepen 5-8.

⁷ <https://wsk-kleuteronderwijs.nl/wp-content/uploads/2015/02/2015-04-18-pabo-brochure-website.pdf>.